

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga LV 1010; Tālr.: 67686768; Fakss: 7244074; E-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2010.gada 9.novembrī Nr.1-5/251
Uz 07.10.2010. Nr.1-04/517-pav

**Latvijas Republikas Satversmes
tiesas tiesnesei K.Krūmai**
Jura Alunāna iela 1,
Rīga, LV - 1010

Par viedokli lietā Nr. 2010-57-03

Tiesībsargs ir saņēmis Jūsu vēstuli ar lūgumu izteikt viedokli saistībā ar Satversmes tiesā izskatāmo lietu nr. 2010-57-03 „Par Ministru kabineta 2009.gada 2.jūnija noteikumu Nr.511 "Grozījumi Ministru Kabineta 2004.gada 24.augusta noteikumos Nr.740 "Noteikumi par stipendijām" 1.1.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 112.pantam”. Uz Jūsu uzdotajiem jautājumiem varam sniegt šādas atbildes un komentārus.

1. Apstrīdētā Ministru Kabineta 2004.gada 24.augusta noteikumu Nr.740 "Noteikumi par stipendijām" norma paredz: „Stipendiju konkursa kārtībā var saņemt šo noteikumu 1.1.apakšpunktā minētais studējošais, kurš noteiktajā termiņā ir sekmīgi nokārtojis nepieciešamos pārbaudījumus un ieguvis attiecīgajam akadēmiskā gada semestrim paredzēto kredītpunktu skaitu. Prioritāte stipendijas saņemšanā, ievērojot noteikto secību, ir studējošajam, ja:

3.1. studējošais ir invalīds, bārenis vai palicis bez vecāku gādības;

3.2. stipendiju konkursa norises laikā studējošā ģimenei, ar kuru viņam ir nedalīta saimniecība (turpmāk – ģimene), ir piešķirts trūcīgas ģimenes statuss un ir normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā izsniegta izziņa par atbilstību trūcīgas ģimenes (personas) statusam;

3.3. studējošais ir no ģimenes, kurā audzina trīs vai vairāk bērnu;

3.4. studējošā ģimenē ir bērni.”

Praksē tas nozīmē, ka primāri stipendija tiek piešķirta sekmīgiem studentiem, kas pieder pie šīm grupām, bet atlikušais stipendiju fonds tiek maksāts studentiem secīgi, ņemot vērā vidējo novērtējumu studijuursos.

Kā izriet no Satversmes tiesas prakses, uz kuru atsaucas gan iesniedzēji, gan institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, tiesiskās vienlīdzības princips liedz valsts

institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.(..) Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats (sk. *Satversmes tiesas 03.04.2001. g. sprieduma lietā Nr. 2000-07-0409 secinājumu daļas 1. punktu*). Tādēļ ir būtiski noskaidrot, vai personas un personu grupas, par kuru tiesībām ir runa konstitucionālajā sūdzībā, ir salīdzināmas, respektīvi - atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Lai noskaidrotu, kuras personas vai personu grupas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, ir nepieciešams atrast šīs grupas vienojošo pazīmi (sk. *Satversmes tiesas 14.06.2007.g. sprieduma lietā Nr. 2006-31-01 14. punktu*).

Šajā gadījumā personas atrodas salīdzināmos apstākļos. Uz stipendiju var pretendēt studenti, kuri studē budžeta grupā, sekmīgi nokārtojuši nepieciešamos pārbaudījumus un ieguvuši attiecīgajam akadēmiskā gada semestrim paredzēto kredītpunktu skaitu. Apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret šīm personām stipendiju saņemšanai, nosakot konkrētas prioritāras pazīmes, kas attiecas uz personas sociālo vai ģimenes statusu. Tālāk ir jāvērtē, vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis, un vai ir ievērots samērīguma princips.

2. No Ministru kabineta atbildes raksta izriet, ka leģitīmais mērķis šādai attieksmei ir pilnvērtīgam studiju procesam nepieciešamo līdzekļu nodrošināšana studējošiem, kam ir smagāki sociālie apstākļi. Sociālā nodrošinājuma faktors būtiski ietekmē studiju gaitu un kvalitāti. Apstrīdētajā normā norādīto prioritāro grupu izvēle ir pamatota ar vairākiem nacionālā un Eiropas Savienības līmeņa pētījumiem un politikas dokumentiem. Sociālā dimensija, kas ietver augstākās izglītības pieejamības veicināšanu sociāli mazāk nodrošinātiem studentiem, ir arī viens no Boloņas procesa (starptautisks augstākās izglītības politikas koordinēšanas process, kas balstīts uz Boloņas deklarāciju) principiem, kas saistošs arī Latvijai. Prioritātes saņemt stipendiju studējošiem, kuri ir sociāli mazāk aizsargāti, motivē lielāku skaitu personu stāties augstskolā, kas savukārt veicina lielāku iedzīvotāju ar augstāko izglītību īpatsvaru Latvijā. Tāpat tas veicina vienlīdzīgas iespējas izglītībā, respektīvi, to, lai augstākās izglītības ieguvēju vidū būtu vairāk pārstāvētas personas ar invaliditāti, bāreņi, jaunieši no trūcīgām un daudzbērnu ģimenēm, kuriem šobrīd augstākās izglītības iegūšana ir nepieejamāka materiālu apsvērumu dēļ. Tas nozīmē, ka sociālā pieeja stipendiju piešķiršanā uzskatāma par *atbalstošo pasākumu (positive measures)*, lai personas varētu līdzvērtīgi īstenot savas tiesības uz izglītību, un tas ir pozitīvi vērtējams.

Apstrīdētās normas leģitīmo mērķi teorētiski būtu iespējams sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, nodrošinot pietiekamu atbalstu valsts vai pašvaldības sociālās palīdzības veidā studējošajiem. Tas ļautu arī individuāli izvērtēt katru konkrētu gadījumu un nepieciešamo palīdzību. Taču praktiski šāds sociālais atbalsts nav pienācīgi un regulāri pieejams. Tādējādi augstskolas, lai nodrošinātu personu vienlīdzīgas

tiesības uz izglītību, sniedz šo sociālo atbalstu stipendiju veidā. Šāda pieeja, kā jau iepriekš minēts, izriet gan no Boloņas procesa kritērijiem, gan Eiropas Savienības izvirzītajiem mērķiem augstākajā izglītībā, gan tiek praktizēta daudzās Eiropas valstīs.

Pie tam apstrīdētā norma neizslēdz iespēju uz stipendiju pretendēt arī tiem studējošiem, kuriem ir augstas sekmes, bet kuri nepieder pie sociāli mazāk aizsargātajām grupām. Kā noskaidrots Izglītības un zinātnes ministrijā, šobrīd augstskolās vidēji puse no stipendiju fonda tiek prioritāri izmaksāta studējošiem, kas pieder pie minētajām sociālajām grupām, bet pārējie līdzekļi - studentiem ar visaugstākajiem sekmju rādītājiem.

Tādējādi uzskatu, ka ierobežojums ir samērīgs ar leģitīmo mērķi, kuru valsts, nosakot šo ierobežojumu, vēlējusies sasniegt, kā arī tiek nodrošināts saprātīgs līdzsvars starp personas tiesību ierobežojumu un sabiedrības interesēm.

3. Likums konkrēti nedefinē stipendijas jēdzienu. Jebkurā gadījumā stipendija ir materiāls atbalsts studentam, tikai var būt atšķirīgs tā mērķis, iegūšanas kritēriji un finansējuma avoti (valsts un privātie). No tiesību aktiem un politikas dokumentiem kopumā izriet, ka stipendija ir uzskatāma par sociālā nodrošinājuma līdzekli.

4. Augstskolu likuma 52.pantā ir dots deleģējums Ministru kabinetam regulēt kārtību, kādā augstskolas un koledžas tiek finansētas no valsts budžeta līdzekļiem, kas ietver arī stipendiju piešķiršanu, kā arī konkrēts deleģējums noteikt stipendiju piešķiršanas kārtību. Likumā nav noteikti konkrēti kritēriji stipendiju piešķiršanai. Uzskatu, ka studējošo stipendiju piešķiršanas mērķi un kritēriji ir valsts tiesībpolitikas jautājums, kas nav pilnībā izvērtējams tikai no juridiskiem aspektiem. Mērķis, ko valsts vēlas sasniegt, nosakot prioritātes stipendijas saņemšanā, izriet no izglītības politikas. Atbilstoši sociālās situācijas vai izglītības politikas nostādņu maiņai šie mērķi un līdzekļi to sasniegšanai var tikt pārskatīti. Šajā gadījumā Ministru kabinetam piemīt rīcības brīvība noteikt šos kritērijus, ciktāl tie nav diskriminējoši vai acīmredzami nesamērīgi. Satversmes tiesa jau agrāk savā praksē norādījusi, ka „izšķiršanās par tiesībpolitiskiem jautājumiem pamatā ir demokrātiski leģitimēta likumdevēja uzdevums, un tas netieši nosaka arī Satversmes tiesas īstenotās kontroles robežas. Tomēr Satversmes tiesai jānoskaidro, vai likumdevējs nav pārkāpis savas rīcības brīvības robežas un ir ievērojis samērīguma principu.”¹

Uzskatu, ka šajā gadījumā likumdevēja rīcības brīvības robežas nav pārkāptas, kā arī ir ievērots samērīguma princips.

Ar cieņu

Tiesībsargs

Romāns Apsītis

¹ Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr.2010-01-01